

הפיצוץ הבא של דניאלה כרמי

דניאלה כרמי, שעוררה סערה ברחוב אהל"ן, מפרסמת עכשיו את ספרה 'כל הזמן שבעולם לקטוף שזיפים'. אפשר להניח שגם הוא לא יתקבל עם כל הסובלנות שבעולם; כמה מאיתנו יהיו מוכנים לקרוא על אודות ערבי כאדם, לא כסטריאוטיפ?

נאוה כהן

עד גיל 20 לא ראתה דניאלה כרמי ערבים. ילדה תל-אביבית הגילה ממרכזיהעיר, למדה בגימנסיה גאולה ואחריכך שירתה בגייסותהשיריון. כאשר הגיעה ב־1964 לאוניברסיטה העברית בירושלים, ישב לידה בשיעור מבוא לסוציולוגיה בחור כהיר-שיער, בעל עיניים ירוקות. הוא התקשה לכתוב את הנאמר בשיעור וביקש מדי פעם עזרה. כרמי שאלה אותו מאיפה הוא. מכאן, הוא ענה. – אבל יש לך מכתא. – כן, הוא אמר, אני מנצרת. מאוחר יותר שאלה אותו כרמי, למה אתה אוהב את הארץ הזאת. מה השאלה? ענה, זאת היא ארץ נהדרת: אתה רוצה ים – יש ים; אתה רוצה מדבר – יש מדבר; יש הרים, יש ירק, יש מרחבים, מה חסר פה?

כרמי אוהבת להיזכר בתשובה הזאת, שהיתה בשבילה תחילתה של היכרות והתעניינות ביחסי יהודים-ערבים. מאוחר יותר פרצה מלחמת ששת-הימים, כרמי עשתה דרך ארוכה

בתפיסתה הפוליטית. היום היא ניצבת בשוליה של סערה תרבותית-פוליטית, המתחוללת סביב ספרה המומחז, 'הפיצוץ ברחוב אהל"ן'. קשה לדובב אותה. כאשר שאלתי אותה, בפגישתנו הראשונה, מה עושה לה כל המהומה סביב ההצגה, ענתה לאיטה, כי בהתחלה זה הפתיע אותה, אחריכך התרגלה לזה. אולם לפגישה השניה הגיעה עם מחברת, שבה הגיבה בכתב על 'ההתנפלות' על ההצגה. הפעם עלתה צעקה מן הרפים: 'הראשונים שהתחילו בהתנפ' לות על ההצגה, ובעצם היחידים, לא היו מורים

דניאלה כרמי, סופרת, אינה מוותרת. המבוגרים מתרגזים, אבל הילדים אוהבים את מה שהיא כותבת

ומחנכים ברחבי הארץ, אלא גורמי-חינוך בעיר ריית ירושלים, שהתחילו לדבר על הנושא של נישואי-תערובת כנושא 'מסוכן' לנוער. זה לא הפריע לעיריית ירושלים, זמן קצר לאחר מכן, להעניק את פרס ירושלים לסופר דרום-אפריקני. על מה? על מאבקו האמיץ נגד הפרדת הגזעים..."

עוד הספר לבדו, טרם שהומחז בידה – וכבר קיבלה כרמי רמז לבאות. נודע לה שבמוסד ון ליר בירושלים הוקמה יחידה, המעודדת סופרים לכתוב על הנושא היהודי-ערבי. היא ביקשה

עלי נובה

איש משופם לבושימדים נכנס לחדר ועבר לאיטו עליפני שורת הגברים, מתבונן וכוהן פניו של כל אחד מהם. הוא התחיל באכרם ועבר על פני שלושת האחרים, ועכשיו הוא הגיע אל עלי. עלי עוצר את נשימתו (...)

"תנבת", אומר לו בעל השפם.
עלי מחווה תנועת שאלה בידו. הוא רוצה לשאול למה מתכוון בעל השפם אבל לא יוצא לו קול והוא מסמן בידו תנועה שמעירה שהוא לא מבין מה רוצים ממנו.

"תנבת", אומר לו בעל השפם בערבית.
עכשיו שמע עלי בכיור מה אמר בעל השפם, אבל הוא לא מאמין שבעל השפם באמת אמר את זה. אף פעם בחייו הוא לא שמע דבר שתום כליכך. הוא לא נראה הוזה או חולה. הוא מדבר בשקט ונראה כמו כל אדם. אילו נתקל בו עלי ברחוב לא היה מבחין בשום דבר מיוחד באיש הזה.

האזרח שכותב נעלם לתוך הניירות שלו וארבעת הגברים כמו התאבנו. אפילו הזקן הפסיק לגנוח. רק הוא ובעל השפם נמצאים בחדר הזה. לברם.

עלי נושא עיניו אל החלון. הוא חש פתאום בדידות איומה. (...)
בעל השפם משך את עלי בידו קדימה בתנופה בלתי צפויה ועלי נפל על ברכיו. הוא משך אותו בתנועה החלטית ועלי נפל על ברכיו, בחבטה אם כי לא ככוח רב. מעל ראשו שומע עלי את האיש בעל השפם מצווה עליו לנבוח והוא רואה את אחד הסוהרים מגחך. עתה, כשהוא עומד על ברכיו ושומע את הגיחוך הזה, שמפר את הרומיה, שבים כל האנשים האחרים להתקיים בחדר וכולם מביטים בו מלמעלה למטה, והוא מטה את צווארו כלפי מעלה כדי שיוכל לראות אותם. האזרח הפסיק לכתוב והוא מתבונן בו בסקרנות מעל שולחנו. שני השוטרים מסתכלים בו ממקומם שליד הקיר, בלי לגרוע עין, ואחד מהם, זה שגיחך קודם, מנקה עכשו את אוזנו בורת.

את בעל השפם לא יכול עלי לראות, משום שהוא גוחן אליו מאחורי עורפו. עיני עלי חולפות על פני ארבעת הגברים העומדים בשורה, מחפשות מבט להיאחז בו. אבל הם לא מביטים אליו, הגברים האלה שקפאו שם. הם הסיטו את עיניהם כאילו אין שם אדם שעומד על ארבע (...)
ועלי מתחיל לנבוח.

הוא רוצה לנבוח את ייאושו בחמתזעם, להתנפל על בעל השפם כעדר זאבים, אבל יוצא לו קול צווחני כקול הכלב שקפץ על הספה בוויולה. האזרח מביט בו בתימהון. שני השוטרים צוחקים.

קטע מתוך 'כל הזמן שבעולם לקטוף שיזיפים' שיופיע בקרוב בהוצאת 'כתר'.

לכתוב ספר נוסף על הנושא לאחר 'הפיצוץ ברחוב אהל"ן'. היא הגיעה לשם כשבירה הספר שכבר יצא וכן תמצית הספר השני. בתחילה שמחו על היוזמה שלה לעסוק בנושא, אולם לאחר שעיינו ב'פיצוץ' ובתמצית הספר הבא – החלו רוחות קרות נושבות לעברה. 'הפיצוץ ברחוב אהל"ן' עורר בהם רתיעה בלתי מוסברת. התחילו לומר לה עד כמה צריך להיזהר ממורים בישראל, שבוודאי לא יאהבו את הספר. המר רים, כמוכן, לא הם. גם את הספר השני הם לא אהבו. הוא ניסה להסביר, בדרך של סיפור הרפתקאות מורכב, מדוע לא הצלחנו עד עתה ביחסינו עם הערבים וכיצד נוכל לעשות זאת

**הריח
שמתלווה לזה הוא
לא ריח של
אחוה, אלא של
התחסדות וצדקנות.
אי אפשר להיפגש עם
ילדים נחמדים
בכפר טיבה ובאותו
יום לירות לתוך
חצר בית-ספר או
לחסום דרך
לאוניברסיטה**

בעתיד. במקומו הוצע לה מתכוון לספר מוצלח, אנתרופולוגי, כפי שמגדירה זאת כרמי: "אל תלכי בגדולות. פשוט קחי ילד יהודי נחמד, הוא ינקר בכפר ערבי נחמד ויהיה לו חבר נחמד. כך יכיר את המינהגים שלו ויתקרב אליו."

ריח של התחסדות

אלוף הריאבן, העומד בראש מוסד ון-ליר בירושלים. מאשר שגישתו של המוסד היא להצביע על 'הנורמלי' שבשני הצדדים. "אנו מנסים להשיג ההידמוניזציה של יהודים וערבים איש בעיני רעהו, ואת זה משיגים כשמי ציגים את הצד השני בנורמליות שלו. אנו עוסקים בעכשווי ולא בדורות הקודמים או בשורשי הסיכסוך."

את הגישה הזאת מזהה כרמי גם בפעילויות השונות המתנהלות היום למען הדימוקרטיה והדריקיום, כששיאן הוא המיפגשים השנתיים כליכך במחלוקת: "שילד יהודי רך יידע שקיים גם ילד ערבי רך ושהוא אפילו בן-אדם." את החושים מפני 'תוצאות שליליות' מרגיעים: "זה רק מרחוק, אל דאגה. זה רק כדי להכיר המינהגים, ללמוד להכין קפה עם הל, לדעת להגיד מרחבה." לציבור מספר אחר מסבירים – "זה רק כדי שהילדים יידעו שערבי זה לא בהכרח פועל-זבל. הבשורה היא: יש ערבים

החוק, סתימת פיות, דיכוי, גאות רתית ופריחה של פולחנים שמקומם בימייהבנינים? אבל בוקר אחד קמו כמה יהודים טובים ממישרד-החינוך, ון-ליר ועוד מוסדות כאלה, ומה שקצת קילקל להם את השמחה היה האיום, הסכנה: מה יהיה אם ניבלע בשנים הבאות, מה יהיה אם היהודים יפסיקו להיות רוב בתוך האוכלוסיה שנוספה למדינת-ישראל. זה הדבר שהכניס ספק קל לעניין הכדאיות של החזקת השטחים. לזה נוספו כמה 'חרדות' בעקבות מלחמת-לבנון, חרדות מהשתלטות 'איש חזק', גם ההשתוללות של קנאים תתיים מדורה לעיתים שינה מעיניהם."

על הריגעש

לאחר שסיימה כרמי את לימודי הבא. נישאה, ונסעה לצורך לימודי בעלה לאנגליה. הפגישה עם הקאפיטליום האנגלי סיעה להבשיל השקפת-עולם שמאלנית. מלחמת ששת-הימים, שתוצאותיה שליטה ישראלית בשטחים ובתושביהם, הביאה את כרמי למקום היחיד שנראה לה הולם אז

אחרים. כשהילד היהודי יגדל ויהיה לאיש, יוכל להגיד בשקט שיש לו גם כמה חברים ערביים. הפגישות הללו, שרבים שוקדים עליהן, נראות לכרמי לא רק כמשהו נלעג, אלא כהמשך ישיר של חטא-הכיבוש והריכוי. "הריח שמתלווה לזה הוא לא ריח של אחווה, אלא של התחסדות וצדקנות. אי אפשר להיפגש עם ילדים נחמדים בכפר טיבה ובאותו יום לירות לתוך חצר בית-ספר או לחסום דרך לאוניברסיטה."

כרמי אינה מוותרת, לא עושה הנחות, דבריה עלולים להרגיז הרבה אנשים הרואים עצמם יפיינפש, ללא מרכאות, כמוכן. "חלק גדול מהפעילויות החינוכיות לדימוקרטיה ולדריקיום שצמחו בשנים האחרונות, עם כל המנגנונים שלהן, החוברות היפות, המילים הנשפכות כמו מים, הן תופעה שצמחה מתוך הצביעות ולכן היא מנציחה את הצביעות (...). האם 20 שנות כיבוש ודיכוי והחזקת אוכלוסיה ללא זכר וית פוליטיות בסיסיות, כמצב קבוע ומתמשך, והשתיקה הכללית שליוותה את המצב הזה מצד החברה הישראלית (מלבד כמה קולות בורדים) – האם היא יכולה להצמיח משהו אחר מלבד גזענות, התנשאות, זילזול בסיסי בשילטון

ה'ישנה' היא מדגישה. יש לה שתי בנות ובן (17, 15, 10). הבת האמצעית, מיכל, היא ילדה פגועה. עד היום, לאחר שנים רבות של טיולטור לים, בדיקות וטיפולים, לא אוכחנה הפגיעה המדויקת. כרמי: "כאשר נודע שהילדה לא בסדר, חשבנו מה לעשות כדי להילחם בזה או לצאת מזה. אך כשהגענו לשלב שראינו שאי אפשר לשנות, אלא לשפר, הבנתי משהו בסיסי על האדם. מצאתי את עצמי מרחמת על הורים לילדים שאינם יכולים ליצור קשר, כי לפתע נראה לי שגם אם הילד מוגבל וחי בעולם משלו, הוא יכול ליהנות מהחיים. זהו הדבר החשוב ביותר. התחלתי לקבל את מצבה של מיכל כנתון, והפסקתי להשליך עליה רצונות ושיאפות שלי. אני חושבת, ררר אגב, שזה דבר נכון לעשותו לגבי כל ילד. המיפגש איתה לימד אותי את זה, לחיות מחוץ לסטנדרט ולא לקבל בהכרח מוסכמות של החברה."

חוויות המיפגש עם הבת הניבו את ספרה הראשון של כרמי, 'ניצן בשלגים'. זהו סיפור על אם ובתה האוטיסטית, בת הארבע, ועל החוויות העוברות עליהן בשעת הטיפולים. כרמי מדגישה שאין זה סיפור אוטוביוגרפי, אולם הוא נשען על עולם שנחשפה אליו. "זהו הספר המשמעותי ביותר בשבילי, השקעתי בו את המאמץ הרב ביותר." קצת הבת נמצאת יום במוסד ויום בבית, לסירוגין. בני המשפחה למדו לחיות עם מיכל וגילו שהיא חשונה ותורמת להם. בשני הספרים יש רגישות לעול, יחס אוהד לשונה, לאחר, "לחיים שמחוץ לסטנדרט", כפי שניסחה זאת כרמי. עם זאת, לדבריה, "אין קשר בין הספרים."

בימים אלה נמצא ספרה הבא של כרמי בדפוס, ועומד לראות אור בהוצאת 'כתר'. זהו קובץ סיפורים למבוגרים בנושאים שונים ושמו 'כל הזמן שבעולם לקטוף שזיפים'. במרכזו סיפור על עלי יאסין, פועל ערבי מהשטחים, תושב מתנהג פליטים, העובד כסתתיאונים בישראל. מסגרת הסיפור היא יום עבודה אחד של יאסין, ובמהלכו מתוודעים הקוראים למרביבים משמעותיים בחייו, כמו יחסיו עם בנו, עם חברו, זיכרונות מאישפוז בבית-חולים ישראלי ומרופאה יהודיה שטיפלה בו. יגאל שוורץ, עורך הסיפורת העברית של הוצאת כתר, אוהב את הסיפור כיוון שהוא מראה לדעתו שמצבו הקיומי של אדם אינו בהכרח התמצית הפוליטית שלו. הערבי הפלסטיני בסיפור מוצג כאדם ואינו משרת שום פונקציה של הסופר הישראלי.

בתום יומיהעבודה נעצר עלי יאסין בידו כוחות הביטחון, ובעודו במעצר משפילים אותו, כפי שאנו קוראים מדי פעם בעיתונים. שוב עוסקת כרמי בחריגים וביוצאי-הדופן, יטענו וראי הטוענים. להתראות בפיוץ הבא. ■

גם אין לה מה להגיד בשאלה. האם הספר והמחזה מעודדים נישואייתערובת, או שמהם מצביעים על הבעייתיות שבהם. כרמי מסרבת להשתתף בוויכוח: "אין זה מאמר שצריך להעיביר מסר, אלא ספרות, שבה מתבטאים כל אותם דברים שמעסיקים אותי. איני חייבת בדיוק ובהיצמדות למציאות. כיוון שאין זה חומר דוקומנטרי." דעתה על נישואייתערובת: "ברור", היא אומרת בקוצר-רוח, "מי שכותב ספר כזה אינו מתנגד לנישואייתערובת, ורוואה בהם עניין פרטי של היחיד. מי שמתנגד לנישואי אים אלה, מכל נימוק שבעולם, הוא פשוט גזעני. העניין שהורי הילדה בספר הם יהודיה וערבי, הוא שולי לחלוטין. זה נועד לסמל

ההיסטריה סביב 'חירבת חיזעה' היתה הרבה יותר רצינית, אומרת כרמי, אך הן מאותו הסוג: שתיהן מבטאות חששות של המימסד שמא הקהל יראה דברים ויסיק מסקנות

שבכית שלנו, המדינה, נפגשת הבעיה היהודית עם הערבית. נטשה אינה מוצגת כילדה חריגה, והכל מתנהל בבית כשורה, עד לפיוץ."

אנשים כבני-אדם

התגובות של הילדים להצגה הן נחמתה של דינאלה כרמי. הם צוחקים כשצריך, מתוים חים בקטעים הנכונים, מזדהים עם הגיבורה ורואנים לאביה. "הספר שלי", היא אומרת, "כאילו היתמם. הוא ניסה לשכוח את הסיכסוך ואת אש"ף ואת ההתנחלויות ואמר לילדים: רק בגלל שאנחנו ילדים, אנחנו יכולים להסתכל על עצמנו כעל בני-אדם. וכיוון שרק ילדים יכולים לעשות זאת — כתבתי להם. ובעוד הם נהנים — המבוגרים מתלוננים על נישואייתערובת." הניאלה כרמי, 44, גרה במבשרת ירושלים,

לאירגון 'מצפן'. לאחר שנתיים התפצלה מתוכו קבוצה שקראה לעצמה 'אוונגרד'. כרמי היתה שם. האירגון הטרוצקיסטי ניסה להקים מפלגת-פועלים אמיתית, משותפת כמובן ליהודים וערבים ואיגודים-מיקצועיים, מתוך אמונה שזו הדרך היחידה לפתור את הקונפליקט הפוליטי בארץ. היה להם עלון, אותו מכרו במיפעלים. היתה היענות מסוימת מצד הפועלים, אך לא מספקת. זה לא הלך, וב-1978 עזבה כרמי את האירגון. אולם היא עדיין משוכנעת שזו הדרך היחידה הנכונה. גם ברור לה שפינוי השטחים הכבושים ומתן הגדרה עצמית לפלסטינים הם תנאי הכרחי לפיתרון של שלום באזור. אחרי שיקראו את זה אנשים, אומרת כרמי, הם יאמרו: אהה, עכשיו הכל ברור. מה כבר אפשר לצפות מחברת-מצפן.

חשוב לה להרגיש שהיא כותבת ספרות ולא פלקטים המטיפים להשקפת-עולמה, אם כי היא ערה לכך שכתביהה נובעת מעולם המושגים והחוויות שלה. הסיכסוך היהודי-ערבי מעסיק אותה מאוד. "אני נעה בין שני קצוות. יש ימים שאני מרגישה שאני יושבת על הריגועש ולא מפסיקה לשאול את עצמי לאן זה הולך. יש ימים שאני בורחת מזה, ואז אני לא קוראת עיתון ולא צופה בטלוויזיה, ומשכנעת את עצמי שאני באיזו ארץ קטנה, במקום אחר. כשאני מסתכלת מנקודת מבט זו, קל לי יותר, כי יש מקומות קשים יותר בעולם."

אין זו הסערה הראשונה מסוג זה שכרמי מעורבת בה. בעבר היה זה סביב הקרנת סרטו של רם לוי 'חירבת חיזעה' בטלוויזיה הישראלי. לית, היא כתבה לו את התסריט. ההיסטריה סביב 'חירבת חיזעה' היתה הרבה יותר רצינית, אומרת כרמי, אך הן מאותו סוג: שתיהן מבטאות חששות של המימסד שמא הקהל יראה דברים ויסיק מסקנות. כרמי כתבה תסריטים נוספים לטלוויזיה, כמו 'קוראים לי דנה ואני אלכוהוליסטית' ותסריטים לתוכנית 'שמיניות באוויר'.

הרבה התקפות הופנו כלפיה, על שבחרה לספר שהפיוץ ברחוב אהל"ן בא כתוצאה מתאונה בבלוני-גז, ושהערבי הנעצר הוא קורבן שווא, כמו אין פיוצים ממש ואין ערבים שהם מחבלים. כרמי: "זה כאילו היו באים ואומרים, להבדיל, לאמיל זולא: 'למה אתה צריך לכתוב דווקא על דרייפוס אחר שנעשה לו עוול? אין מספיק יהודים בוגדים לכתוב עליהם? ולי הם אומרים: 'האם אין מספיק ערבים רוצחים שאפשר לכתוב עליהם, וצריך לכתוב רק על קורבן של טעות? מה שהאנשים האלה מתכווים נים להגיד, שיש צד צורק, והוא הצד היהודי וצד רצחני, שהוא הצד הערבי. ואם יש פה ושם טעויות, זה חריג ולא מעניין. לאנשים האלה אין לי מה להגיד."

נוֹמְצִין שיקוי לילה להקלת הצטננות

נומצין - שיקוי לילה המיועד להעניק שנת לילה רגועה לסובלים מהצטננות. סירופ נומצין משכך ומרגיע מיונון רחב של תופעות הצטננות כגון שיעול, נדש, כאב, חום וכאבי ראש. חידוש נוסף - לכל אריות נומצין מצורפת כוסיית מדידה לנטילת מנה מדויקת בעזרת מירבית. להשיג בכל בתי המרקחת. טעויות בעלון לצרכן כפי שאושר עיי משרד הבריאות והמצוי בכל אריות נומצין.

רפ"מ תעשיות פרמצביות בע"מ